

Na i Tukutuku ni Veicula me Tarova na Mate ni Vanua Raraba (NIR)

Na veicula me tarova na baca e tiki ni porokaramu ni veiqaravi soli wale ni *Well Child Tamariki Ora*. E kena i naki me vakatorocaketaka ka taqomaka na bula ni luvemu.

Na veicula e caka e na taqomaka na luvemu mai na veimate lelevu ka rerevaki. Na wainimate e vakayagataki e na veicula, e na vakavuna me bulia na yago na i sasabai me valuta na mate ka taqomaka na luvemu. Me cula ko luvemu e na i cula taucoko sara e dodonu me cula kina e na i Tuvatuva ni Veicula me Tarova na Mate ni Vanua Raraba (National Immunisation Schedule), me qai taucoko kina na nona taqomaki mai na veimate lelevu ka rerevaki oqo.

Na Cava na i Tukutuku ni Veicula me Tarova na Mate ni Vanua Raraba (NIR)?

Na i Tukutuku ni Veicula me Tarova na Mate ni Vanua Raraba (NIR) e maroroi taucoko tu e na komipiuta, ka tiko kina na matailalai ni veika me baleta na veicula e caka vei luvemu.

Na NIR, e na vukei iko kei ira era qarava na nomu bula, me vakataka na nomu vuniwai, e na kena maroroi na veika me baleta na veicula e caka vei luvemu.

E na vukea vakacava na luvequ na NIR?

E na vakayagataka na nomu vuniwai se nasi na i tukutuku e tiko e na NIR me raica kina se i cula cava soti sa cula oti kina ko luvemu. E na vukea na kena laurai ni sa cula oti ko luvemu e na i cula e dodonu me cula kina me tau donuya na yabaki ni bula e dodonu me soli kina, (raica na tepeli ni Tuvatuva Raraba Vaka-Matanitu ka koto oqori e ra).

E na rawa ni veiveisau na vanua era qaravi kina vakavuniwai na gone. Ia, veitalia ga se tiki Niu Siladi cava era la'ki qaravi kina, se veisau na nodra vuniwai, e rawa ni tauri na veika me baleta na nodra cula mai na NIR.

E na dau tukuna tiko na NIR vei ratou e na vale ni wai nei nomu vuniwai, me ratou vakauta yani vei iko na i tukutuku ni sa sivi na gauna e dodonu me cula kina ko luvemu.

E na vukei ira vakacava na gone taucoko na NIR?

E na vakaraitaka na NIR vei iratou na tabana ni bula na i wiliwili dodonu ni gone taucoko era sa cula oti, me i vakaraitaki ni sa tete tiko na veicula. E na vukea vakalevu na kena vagolei na veiqaravi ki na veivanua e gadrevi vakalevu taudua kina.

E na vukea na NIR na kena siqemi na veidewavi raraba ni mate, ko ya na kena veitauvi raraba na mate e na kedra maliwa na lewe ni vanua. E na vakaraitaka tale ga na yaga ni veicula kei na kena sega ni vakavu leqa.

Na i tukutuku cava e na maroroi e na NIR?

Ni sa sucu na luvemu, e na vakau na veika me baleti koya mai na vale ni vakasucu ko qaravi kina, se mai vua na vuniwai se nasi e a veiqaravi e na gauna ni vakasucu, ki na NIR me vakacurumi kina na yacana. E na qai vakuria tiko na i tukutuku oqo ko koya e qarava na veika me baleta na luvemu e na gauna sa tekivu cula kina.

E kena i balebale oqo ni na sega ni lutu e dua na ka me baleta na cula nei luvemu e na veigauna taucoko. Oqo na i tukutuku matailalai me baleta na luvemu e na maroroi tiko e na NIR:

- na yacana, nona i tikitiko, nona siga ni sucu, e tagane se yalewa, uma tamata cava, kei na nona naba e na National Health Index (NHI)⁺
- o koya e qarava tiko na nona bula (vuniwai ni matavuvale, marama dau ni vakasucu gone, kei koya e veiqaravi e na *Well Child Tamariki Ora*)
- na i cula taucoko sa cula oti kina
- na matailalai ni gaunisala ni veitaratara kei koya na i tubutubu se dauveisusu.

Kevaka ko sega ni vakadonuya me cula ko luvemu e na dua na i cula me tarova na mate, se dua tale na vuna vakavuniwai, e na vakacurumi tale ga oqo e na NIR.

Kevaka e cula ko luvemu e na i cula me tarova na hepatitis B kei na mate ni gacagaca e na gauna e sucu kina, e na tabaki e na NIR.

E sega ni maroroi e na NIR na i tukutuku ni veicula – era tabaki ga kina na gone sucu vou ni ra sa tekivu cula.

E sega ni tabaki e na NIR na veika me baleta na nodra cula na gone era qase cake, e na tabaki ga kina kevaka era cula tale tiko ga e na MeNZB™. Ni sa cava na na nodra cula e na MeNZB™ ko ira na gone era qase cake, sa na sega ni tabaki e na NIR na veicula e qai caka e muri.

- ⁺ Na National Health Index (NHI), sa i koya na naba e soli vei ira na gone yadua e na gauna era sucu kina. Oqo e tiki tiko ni veiqaravi ni bula e Niu Siladi raraba e na loma ni dua na gauna balavu. Na naba oqo e na vakarawarawataka na kilai ni dua na lewe ni vanua e na veika me baleta na qaravi ni nona bula raraba kei na kena i tukutuku.

Na i Tuvatuva ni Veicula me Tarova na Mate ni Vanua Raraba*

Yabaki ni bula	Na Mate kei na Wainimate e vakayagataki
Macawa 6	Diphtheria/Tetanus/Vu Koli/Polio/Hepatitis B/ <i>Haemophilus influenzae</i> type b 1 na i cula (INFANRIX® -hexa) Pneumococcal 1 na i cula (Prevenar®)
Vula 3	Diphtheria/Tetanus/Vu Koli/Polio/Hepatitis B/ <i>Haemophilus influenzae</i> type b 1 na i cula (INFANRIX® -hexa) Pneumococcal 1 na i cula (Prevenar®)
Vula 5	Diphtheria/Tetanus/Vu Koli/Polio/Hepatitis B/ <i>Haemophilus influenzae</i> type b 1 na i cula (INFANRIX® -hexa) Pneumococcal 1 na i cula (Prevenar®)
Vula 15	<i>Haemophilus influenzae</i> type b 1 na i cula (Hiberix™) Misila/Mo/Rubela 1 na i cula (M-M-R® II) Pneumococcal 1 na i cula (Prevenar®)
Yabaki 4	Diphtheria/Tetanus/Vu Koli/Polio 1 na i cula (INFANRIX™-IPV) Misila/Mo/Rubela 1 na i cula (M-M-R® II)
Yabaki 11	Diphtheria/Tetanus/Vu Koli 1 na i cula (BOOSTRIX™)
Yabaki 12 gone yalewa wale ga	Human papillomavirus** 3 na i cula e na loma ni 6 na vula (GARDASIL™)

*Mai na vula ko Jiune 2008 ** Mai na 2009

Na veicula vei ira na gone era se qai sucu:

- era na cula na gone e na i tatarovi ni mate na hepatitis B kei na i sasabai na HBIG (hepatitis B immunoglobulin) kevaka e tiko vei tinadra na manumanu ni hepatitis B ia era sega ni tauvimate kina
- era na cula ko ira na gone e nanumi ni rawa ni tauvi ira na mate ni gacagaca (TB) e na i cula ni kena tarovi, na BCG (bacillus Calmette-Guérin).

E tauri vakacava na i tukutuku mai na NIR?

Ko ira wale ga era veiqaravi e na tabana ni bula ka soli vei ira na kena veivakadonui, era rawa ni raica, vakuria se veisautaka e dua na ka e na i tukutuku maroroi oqo. E okati kina na nomudou vuniwai vakavuvale, nasi, dau vakasucu gone, nasi ni soqosoqo na Plunket, ira na veiqaravi e na Well Child, kei ira na kena dau e na qaravi ni veitabana ni bula e so, ira na veiqaravi raraba e na tabana ni bula, kei ira era qarava na nodra bula na Maori kei na lewe ni Wasa Pasifika.

E na nomu i tutu vakaitubutubu se dauveisusu, e rawa ni ko kerea vei koya e qarava tiko na nomudou bula, na i lavelave ni veika me baleta na veicula e caka tiko vei luvemu se me vakadodonutaki e dua na mala ni kena i tukutuku, e na gauna ga ko vinakata kina.

E rawa ni'u vakasuka mai na NIR?

E na gauna ni nomu tiko bibi kei na gauna ko vakasucu kina, e na vakaraitaka vei iko ko vuniwai se nasi na veika me baleta na i naki ni NIR kei na kena vakayagataki.

Ko na sega beka ni vinakata me maroroi e na NIR na veika me baleta na veicula e caka vei luvemu. E rawa kina ni ko digia mo vakasuka mai na NIR, ka na gadrevi mo sainitaka na kena fomu ni vakasuka. Ia, e na maroroi tiko ga kina na nona naba mai na NHI, na nona siga ni sucu, na tabana ni bula e na nomudou yasana (District Health Board) kei na veika me baleta na veicula sa caka oti vei koya ni bera na nomu vakasuka mai na NIR. E na maroroi tiko na i tukutuku oqo me vukea na kena dikevi na levu ni vanua sa tete kina na veicula.

Ia, kevaka e cula tiko ko luvemu e na i cula na MeNZB™, e dodonu me tabaki e na NIR. E dodonu tale ga me tabaki e na NIR na i cula taucoko e cula tiko kina ko luvemu e na gauna vata e cula tiko kina e na MeNZB™. (Ni sa cava na cula e na MeNZB™, sa na sega ni tabaki e na NIR na veicula e qai caka e muri kevaka ko sa vakasuka mai kina.)

E na soli wale tiko vei luvemu na veicula e vakaraitaki tiko e na i Tuvatuva ni Veicula me Tarova na Mate ni Vanua Raraba me yacova ni sa yabaki 16, veitalia ga na nomu sa vakasuka mai na NIR.

Na cava na dede ni gauna e na maroroi tiko kina na i tukutuku e na NIR?

E na maroroi tiko na i tukutuku e na NIR e na gauna taucoko ni bula nei koya e nona na i tukutuku, ka 10 tale na yabaki mai na gauna e leqa kina.

**Na i Tukutuku me baleta na Veicula me Tarova na Mate ni Vanua Raraba (NIR)
- na i vakalekaleka ni i vakamacala vei kemuni na i tubutubu:**

- Na NIR e gaunisala ni maroroi tukutuku ka tiko kina na matailalai ni veika me baleta na veicula e caka tiko vei luvemu
- E na dau vakacuruma na nomu vuniwai se nasi e na NIR na veicula taucoko sara e caka vei luvemu
- E na vukea na NIR na kena vakamuri na veicula e caka vei luvemu me kua ni lutu e dua na i cula e dodonu me cula kina
- E na vakaraitaka na NIR na veivanua sa tete kina na veicula, ka na vukea na kena vakarautaki na veiporokaramu tale e so ni veicula
- Kevaka ko sega ni vinakata me maroroi na veika me baleta na veicula e caka vei luvemu, e rawa ni ko vakasuka mai kina (vakavo ke cula tiko ko luvemu e na MeNZB™. Raica lesuva na tabana e liu).

Kevaka e gadrevi e so tale na i vakamacala me baleta na NIR

- Drau veitalanoataka kei koya e liutaka na veiqaravi e na nomu vakasucu
- Drau veitalanoataka kei na nomu vuniwai, nasi, se dua e na tabana ni veiqaravi na Well Child
- Qiria na tabana e qarava na bula raraba e na nomu i tikotiko se dua na kena vuniwai
- Veitaratara kei koya e qarava tiko na NIR e na tabana ni bula e na yasana ko tiko kina (District Health Board)
- Raica na vanua e vakamacalataki kina na Minisitiri ni Bula e na komipiuta e na www.moh.govt.nz/immunisation.html

**Na i Tukutuku ni Veicula me Tarova na Mate ni Vanua Raraba
- Na Vakatorocaketaki ni Bula ni Gone**

